

## „Soomus on tugev ja meie tankid on kiired...”

Alustame lihtsast. Määratlustest. Mida üldse mõista fraasi „saksa tankid olid meie omadest paremad“ all? Missugused saksa tankid olid paremad missugustest nõukogude tankidest? Viietonnine kahe kuulipildujaga tankett Pz-I oli parem raskest KV-st, millel oli kolmetolline (76-mm) kahur? Usun, et seda ei hakka väitma isegi kõige paadunud propagandistid. Või käib jutt sellest, et parim saksa tank Pz-III oli parem meie 1934-l aastal tootmisest maha võetud T-27 kergetankist? See on muidugi tõsi, kuid milleks neid võrrelda?

Autori arvates on NSVL ja Saksamaa tankipargi kvaliteedi korrektne hindamine võimalik ainult siis, kui järgida vähemalt (miinimum) kahte tingimust:

- võrreldavad tankid peavad olema ühesuguse funktsionaalse eesmärgiga s.o „ühest klassist“
- tingimata on vaja näidata iga klassi tankide arvu tankipargi üldmahust

Lähtudes neist täiesti loomulikest nõudmistest, alustame vastasseisvate tankigrüpeeriingute tehnika võrdlevat analüüsi.

Ainus Wehrmachti tankigrupp lõuna sõjatandril (1.TG) koosnes 9., 11., 16. 13. ja 14.tankidiviisist ning tema relvastuses oli 728 tanki.

Taktikalis-tehniliste omaduste ja funktsionaalse eesmärgi poolest võib need jagada **NELJA** klassi:

- tanketid
- head kergetankid
- suurtükitoetuse tankid
- head keskmised tankid

**Tankettide** klassi asetame me **8 ühikut Pz-I, 211 PZ-II ja 54 nn „komandöritanki“, kokku 273 tanki** (mis moodustab **38 %** 1.TG tankide üldarvust). Niimoodi kirjeldab nende „ähvardavate sõjamasinate“ loomise ajalugu saksa tankivägede looja ja peamine ideoloog Heinz Guderian:

*„...me pidasime vajalikuks luua algul sellised tankid, mida oleks võimalik kasutada õppeeesmärgil... see tankitüüp lubas paigutada pöördtorni ainult kuulipildujad. Selliseid tanke, mis said nimeks Pz-I, oli võimalik valmistada juba 1934. aastal ning neid sai kasutada õppemasinatenäi seni, kuni saavad valmis lahingu-tankid... keegi ei osanud muidugi 1932. aastal ette näha, et meil tuleb nende väikeste õppemasinatega lahingusse astuda...”*

Muideks, Pz-I-l olid ka täiesti selged väärtused! Vaat kuidas kirjeldab Guderian neid eeliseid, mis olid uutel tankidel võrreldes kartongist ja vineerist makettidega, mida seni Reichswehri õppustel kasutati:

*„...koolipoisid, kes varem torkisid meie makettidele oma pliiatsitega auke sisse, et näha „mis seal sees on“, olid nüüd meie uutest soomusmasinatest rabatud...”*

Vaat niimoodi. Ei teadnud neetud fašistid, et neid ei oota ees mitte pliiatsiga koolipoisid, vaid puna-armeelane Sereda kirvega.

*„Uljaspea lähenes tankile mööda kraavi tagalast, ronis siis ruttu selle peale ja viis sapöörkirve lõõkidega rivist välja kuulipilduja ning kogu vaenlase tanki meeskonna“. See pole „Pravda“ juhtkiri, vaid lõik armeekindral D.D.Leljušenko memuaaridest. Suure Isamaasõja kuulsusrikas väejuht lõpetas sõja Prahas 4.Kaardiväe tankiarmee juhataja ametikohal ja tundis saksa tanke mitte ainult piltide järgi. Ja ka kommunistlik noor Ivan Pavlovits Sereda pole väljamõeldud isik, vaid reaalne sõjast osavõtja, kes sai oma kangemasteo eest Nõukogude Liidu Kangelaseks ning kellele püstitati mälestussammas tema kodukanti Galitsinovka külla.*

Jätkame aga Guderiani memuaaride lugemist:

*„...seoses sellega, et põhiliste tankitüüpide seeriatootmise alustamine venis pikema aja peale, kui me arvestasime, võttis kindral Lutz vastu otsuse ehitada veel üks vahepealne tankitüüp, mis oli relvastatud 20-mm automaatkahuri ja ühe kuulipildujaga...”*

Millega võib võrrelda neid saksa tankette? Kuna Punaarmee relvastuses lihtsalt polnud halvemat tanki kui vananenud ja sõja alguseks juba tootmisest maha võetud T-26, siis sellega võrdlemegi saksa Pz-II:

**Tabel 1**

Tankid	Kaal t	Mootori võimsus h.j	Soomus mm ees/külg	Kiirus km/h	Käiguvaru km	Kahuri kaliiber mm	Hävitamise distsants m
Pz-II	9,50	140	30/20	40	190	20	500
T-26	9,75	90	15/10	35	170	45	1200

Laias laastus võib öelda, et nad „väärivad üksteist“. Väikese võimsusega mootorid, väike käiguvaru, ainult kuulikindel soomustus – tüüpilised 30-ndate aastate alguse kergetankid.

Kuigi Pz-II esisoomus oli kaks korda paksem kui T-26-l, ei muutunud tank seetõttu veel mürsukindlaks. Seda demonstreerib ilmekalt tabeli viimases lahtris olev arv. T-26 peal olev 45-mm kahur 20K läbistas sellise soomuse kindlalt 1200 meetri kauguselt, samal ajal kui saksa 20-mm kahur KwK-30 säilitas T-26 soomuse läbistamiseks vajaliku mürsukiiruse ja energia ainult 300-500 meetrise distantsini.

Sellised relvastuse ja soomuskaitse parameetrid lubasid nõukogude tankil (kui teda kasutati taktikaliselt õieti) praktiliselt karistamatult Pz-II hävitada.

Vähemalt kirjeldas kindral Pavlov Punaarmee kõrgema juhtkonna 1940.a. detsembrikuisel nõupidamisel just niimoodi saksa tankide vastu võitlemise **praktilist kogemust**:

*„...Hispaania sõja kogemus õpetas sakslasi ja näitas neile, milliseid tanke on vaja, kuna saksa kergetel tankidel polnud vabariiklaste kahuriga relvastatud tankide (s.o meie T-26 ja BT-5) vastu võitlemisel mingit lootust ja neid hävitati armutult...“*

Tasub ka märkida, et oma ballistilistelt omadustelt jäi saksa Pz-II „kahur“ veidi alla nõukogude 14,5 mm Degtjarjovi tankitõrjepüssile. Seega oleks ehk Pz-II täpne nimetus pidanud olema „iseliikuv tankitõrjepüss koos kuulipildujaga“.

Tanki peamiste ülesannete – vaenlase tulevahendite ja elavjõu hävitamine - lahendamiseks ei kõlvanud Pz-II-le asetatud 20-mm kahuri mürsuke üldsegi, samal ajal kui meie põhilise tankikahuri 20K jaoks oli välja töötatud „normaalne“ kildmürsk kaaluga 1,4 kg. Peale selle oli iga kümnes T-26 (täpsemalt 1335 tanki 11302-st väljalastud T-26 tankide üldarvust) relvastatud raske leegiheitjaga KS 24/25, millel oli varuks 350 liitrit põlevainesegu. Seda sai kasutada kaevikutes või kergetes välikindlustustes varjuva vaenlase „väljapõletamiseks“.

Nüüd jääb vaid üle hinnata tankide kogust. Wehrmachti 1.TG koosseisus olevate **219 tanketi** vastu oli ainuüksi Kiievi ESRK vägede koosseisus 1. juuni 1941.a. seisuga **1894 T-26 tanki!** Selles tankiklassis oli **jõudude vahetõrje 1 : 8,6**.

Peale selle oli ringkonnas veel 651 ujuvtanki T-37/ T-38/ T-40. Mõnikord asetatakse neid sõjaajaloolises kirjanduses ühele pulgale saksa Pz-I tankidega. Meie arvates on selline võrdlemine täiesti kohatu. Suurtükirelvastuse puudumine luuretegevuseks ettenähtud roomikutega amfiibmasinal on mõistetav ja õigustatud. Luurel pole vaja kahuriga „müristada“, aga võimalus ületada jõgesid ujudes tegi T-37/ T-38-st unikaalse lahingumasina. Kasutada neid ujuvtanke „liinitankidena“ polnud kellegil plaanis ja need olidki sellepärast laskur- ja tankidiviiside luureüksuste relvastuses.

Nüüd lähme teise kategooria juurde: „**head kergetankid**“.

Wehrmachti tankivägedes kuulusid siia klassi kahtlematult **Pz-III D,E ja F-seeria** tankid, mis olid relvastatud 37-mm kahuriga. 1.TG koosseisus oli neid tanke täpselt **100 tükki**.

1936. aastal „Daimler-Benz“ firma poolt välja töötatud lahingumasin oli tõesti hea.

Mugavused, mida konstruktorid olid loonud ekipaži tööks, võisid olla eeskujuks teistele. Neid ei olnud ühelgi tolle perioodi nõukogude, inglise või ameerika tankil.

Viieliikmelise ekipaži koosseisus oli sihturi ülesannetest vabastatud tankikomandör, kelle käsutuses oli spetsiaalne komandöritorn, kus olid 360 kraadilist nähtavust võimaldavad optilised seadmed.

Ja siiski polnud sõidumugavus tanki peamiseks väärtuseks. Nagu täiesti täpselt lauldi üldrahvalikus populaarses laulukeses („*Soomus on tugev ja meie tankid on kiired ja teab vaenlane meie tule jõudu...*“), oli tanki peamisteks omadusteks - **soomus, liikuvus ja relvastus**.

Neist kolmest parameetrist vähemalt kahes ei kaotanud meie hea kergetank **BT-7** sugugi „kolmele“.

**Tabel 2**

Tankid	Kaal t	Mootori võimsus h.j	Soomus mm ees/külg	Kiirus km/h	Käiguvaru km	Kahuri kaliiber mm	Hävitamise distsants m
Pz-III E	19,5	300	30/30	40	165	37	700
BT-7	13,8	450	22/10	52/72	230/500	45	1200

Vaatamata paksemale soomusele jäi saksa tank relvastuse ja soomuskaitse parameetritelt ilmselgelt oma vaenlasele alla. Meie BT võis hävitada Pz-III kilomeetri kauguselt, jäädes ise seejuures suhteliselt ohutusse olukorda. Nagu ka Pz-II puhul oli 30-mm esisoomuse valik Pz-III puhul selge viga – mürsuvastase kaitse tekitamiseks oli sellest liiga vähe, aga tavalise laskurelvastuse kuulide vastu jällegi ülearu paks.

No aga kõikide liikumisomaduste poolest oli ratas-roomiktank BT-7 parim tank maailmas. Isegi roomikutel arendas ta tolle epohhi tankide jaoks uskumatut kiirust 52 km/h ja võis ühe tankimisega läbida poolteist korda pikema vahemaa kui Pz-III. Isegi teedeta maastikul liikus BT tolle epohhi tankide jaoks kättesaamatu kiirusega 35 km/h s.o peaaegu 10 m/s.

Kuid ka see polnud veel piir. 1940. aastal lasti seeriatootmisse BT-7M. See tank oli varustatud 500 hj võimsusega **diiselmootoriga**. Lisaks üldtuntud diiseltanki eelistele (diiselmootor ei plahvata ja ka süüdata pole seda nii lihtne) lubas palju võimsama ja ökonoomsema mootori paigutamine viia maksimaalkiiruse roomikutel kuni 62 km/h ja käiguvaru kuni 400 kilomeetrini! Heites roomikud maha, võis BT-7M arendada headel teedel kiirust kuni 86 km/h, aga käiguvaru ratastel oli fantastiline 900 km!

Selliseid tanke (BT-7M) oli Kiievi ESRK vägedes 1. juuni 1941.a seisuga **201 tükki**, kokku aga oli BT-7 tanke **1351 tükki**. Veel **169** BT-7M tanki oli naabruses asuva Odessa SRK koosseisus ning arvestades selle tanki suurt mobiilsust, polnud 470 km kiire läbimine Kišinjovist Lvovini sugugi võimatu saavutus.

Seega oli kategoorias „hea kergetank“ nõukogude vägedel lõuna sõjatandril tohutu suur arvuline ülekaal (**vähemalt 1 : 13,5**) koos mõningase üleolekuga kvaliteedis.

Nüüd räägime sellest, mida me nimetasime „**suurtükitoetuse tankideks**“.

Nagu me ülalpool juba märkisime, pole tankivägede jaoks võitlus samasuguste vägede vastu sugugi mitte ainuke ja isegi mitte põhiline lahingutegevus, vaid „vältimatu pahe“. Vastavalt sellele tehti tankide konstrueerimise praktikas katseid jaotada tankide põhiülesanded (võitlus vaenlase tankidega ja oma jalaväele tuletoetuse andmine) kaheks ja luua spetsiaalne tank-hävitaja ja spetsiaalne suurtükitoetuse tank. Täpselt nii nagu selle ajastu lennukid jagunesid selgelt pommituslennukiteks (mille ülesandeks oli vaenlase maavägede hävitamine) ja hävituslennukiteks (mille ülesandeks oli lennukite hävitamine).

Näiteks planeeriti tanki T-34 baasil luua tank-hävitaja, mis oli relvastatud pikatorulise 57-mm kahuriga, mis suutis läbistada 80 mm soomuse 1 kilomeetri kauguselt. Selle „hävitaja“ seeriatootmine lõpetati varsti, kuna lahingute käigus selgus, et Wehrmachti relvastuses lihtsalt pole nii paksu soomusega tanke (muide, mõnikümme T-34/57 tanki võtsid osa Moskva kaitselahingutest).

Aga vaat „suurtükitoetuse tanke“ toodeti seerias nii meil kui ka Saksamaal pika aja jooksul. Selliste tankide iseloomulikuks omaduseks olid kolmetollise kaliibri ja lühikese toruga kahurid. Mürskude algkiirus ja seega ka nende soomustlähbistavad omadused olid üsna madalad (nõukogude 45-mm 20K tankikahur ületas soomustlähbistavuselt saksa 75-mm KwK-37-t kõikidel distantsidel!), see-eest sadas vaenlase jalaväele kaela „täiskaaluline“ 6-kilogrammiline kildmürsk. Wehrmachti 1.TG koosseisus oli neid suurtükitoetuse tanke Pz-IV **100 tükki** – kakskümme tanki igas tankidiviisis. Aga Kiievi ESRK vägede relvastuses oli 1. juuni 1941.a. seisuga 215 kolmetornilist T-28 tanki ja 48 viietornilist giganti T-35. Kokku **263 tanki**.

Vaatamata ühesugusele funktsionaalsele eesmärgile olid need väliselt väga erinevad lahingumasinad.

**Tabel 3**

Tankid	Kaal t	Mootori võimsus h.j	Soomus mm ees/külg	Kiirus km/h	Käiguvaru km	Kahuri kaliiber mm	Gabariidid m
Pz-IV	22	300	50/30	40	200	75	5,9 x 2,9 x 2,7
T-28	27,8	500	30/20	40	200	76	7,4 x 2,8 x 2,8

Nõukogude kolmetorniline tank T-28 oli tunduvalt raskem ja tervelt 1,5 meetrit pikem. Kõik see tegi ta lahinguväljal saksa Pz-IV-ga võrreldes üsna aeglaseks ja kohmakaks.

Võitluseks vaenlase jalaväega oli meie T-28 relvastatud palju paremini (tänu kahele eraldiseisvale kuulipildujatornile). Lisaks oli osa hilisema väljalaske T-28 tanke relvastatud pikatorulise 76-mm kahuriga, mis muutis ta juba täisväärtuslikuks keskmiseks tankiks.

Kõik pole lihtne ka soomuskaitsega. Esimesel pilgul omab saksa Pz-IV palju paksemat soomust. Aga hoolikamal analüüsil selgub, et A, B, C, D ja E seeria Pz-IV-d, mida toodeti 1938. aastast kuni 1941.a alguseni, omasid tüüpilist selle aja kuulivastast soomust: ees – 30 mm, küljel – 20 mm. Hiljem tugevdati esisoomust 20-30 mm soomusplaadiga. Kuid ka meie T-28 tanke tugevdati peale verise Soome sõja kogemust täiendava soomusega (60 mm või isegi kuni 80 mm) ja need ei jäänud selles suhtes sugugi Pz-IV-le alla.

Nõukogude tanki laiemad roomikud tagasid talle ka parema läbivuse. Pinnase erisurve oli 28-tonnisel T-28-l isegi väiksem (0,72 vs 1,03) kui palju kergemal Pz-IV-l.

Tervikuna olid need tankid taktikalis-tehnilistelt omadustelt ligikaudu võrdsed. Kuid nõukogude „ajaloolased“ nimetasid (ja teevad seda senini) Pz-IV „raskeks tankiks“, kuid Punaarmee relvastuses olevaid sadasid T-28 tanke nad lihtsalt ei märganud.

Kuid ilmaasjata. Oskuslikes kätes oli see üsna „silmapaistev“ lahingumasin. Armeekindral D.D.Leljušenko määrati 1941. aasta oktoobris 5.Armees juhataja ametikohale. See armee astus võitlusse saksa tankidiviiside vastu legendaarsel Borodino väljal Moskva lähistel. Oma memuaarides meenutab ta nagu väga õnnelikku juhust, kui:

*„...saatsin luurele major A.Jefimovi. Poolteise tunni pärast kandis ta rõõmsalt ette – on olemas 16 T-28 tanki, ilma mootoriteta, kuid korras kahuritega... See oli meie jaoks väga õnnelik leid. Muidugi tuleb kasutada neid tanke kui liikumatuid tulepunkte, kaevata maasse Borodino–Možaiski suunal, kuhu vaenlane suunas oma pealöögi...“*

See otsus osutus õigeks. Jätkame Leljušenko memuaaride lugemist:

*„...juba neljanda tanki laskis oma T-28-st puruks seersant Serebrjakov... Vaenlane püüdis välja jõuda Možaiski rajooni, kuid ta võeti vastu tulega meie maassekaevatud T-28 tankidest. Kaotades palju tehnikat, oli vaenlane sunnitud mõneks ajaks peatuma...“*

Vaat nii. 16 ilma mootorita T-28 tanki, praktiliselt paljad korpused – see on „õnnelik leid“, aga 1941. aasta suvel Punaarmee relvastuses olevad 292 korras T-28 tanki (loomulikult koos mootoritega) – see on „pisiasi“, mida ei tasu isegi meenutada...

Kas tasub veel pärast seda imestada selle üle, et Edelarinde 8.MK 34.tankidiviisi 67. ja 68.tankipolgu relvastuses olnud 48-t viietornilist T-35 tanki meie „ajaloolased“ isegi ei maini. Kah mul asi – ainult poolsada terasgiganti, mis (tõsi küll) ületavad kokkuvõttes tankikahurite arvult (48 kolmetollilist ja 96 toru 45-mm kahurit 20K) ükspuha millist tankidiviisi Wehrmacht 1.TG-st.

Keegi ei eita, et kõikide liikumisomaduste järgi jäi see „maismaa soomuslaev“ alla igale mootorrattale (edasi me näeme, kuidas Edelarinde juhatus sundis 8.mehkorpust, sealhulgas ka need raskeid tanke, mõtetult tiirutama sadade kilomeetrite ulatuses). Kuid kas see on siis raske tanki süü, et teda püüti **NIIMOODI** kasutada? Aga kui isegi need tankid lihtsalt maasse kaevata, oleksid need 48 viietornilist monstrumit mõne tunniga formeerinud kindlustatud rajooni, mis oleks olnud praktiliselt läbimatu vaenlase jalaväele ja kergetele tankidele.

Ning lõpuks kõige parem, mis oli Wehrmacht tankidiviiside relvastuses 1941. aasta suvel: **head keskmised Pz-III tankid H ja J seeriast.**

„Kõige paremad“ – see ei ole diletandist autori arvamus, vaid autoriteetse riikliku komisjoni (48 inseneri, luurajat, konstruktorit) hinnang. See komisjon külastas 1939-40 a. rahvakomissari Tevosjani juhtimisel kõiki saksa tankitehaseid, hindas, uuris ja lausa nuuskis kõiki saksa tankimudeleid ning valis lõpuks kõigest nähtust ostmiseks välja ainult tanki Pz-III, ühes eksemplaris. Ja seda mitte sellepärast, et seltsimees Stalin oli rahast kahju. Hea asja jaoks – lääne sõjatehnoloogia ostmiseks või varastamiseks – ei hoidnud Stalin kokku. Sealtsamalt Saksamaalt, sõpruslepingu katte all, osteti: „Messerschmitt Me-109“ viis tükki, „Messerschmitt Me-110“ kuus tükki, kaks „Junkers-88“, kaks „Dornier-215“, üks uusim eksperimentaalne „Messerschmitt-209“ (nähtavasti sakslastel veel polnud teist eksemplari, muidu oleks ka see ära rabatud), 105-mm õhutõrjekahurite patareid, rasked 210-mm haubitsad, maailma suurima uusima lahingulaeva „Bismarck“ joonised, spetsiaalsed merevees mitteroostetavad 88-mm kahurid allveelaevadele, kuus periskoopi, hüdroakustilisi seadmeid, optilisi kaugusmõõtjaid meresuurtükkidele, 330-mm laevasuurtükkide seadeldised, tanki raadiojaamad, pikeerimisel kasutatavad pommisihikud, 4 komplekti seadmeid suurtüki-süsteemide ballistilisteks katsetusteks jne, jne.

Ja ainult üheainsa saksa Pz-III tanki. Kõik ülejäänud tankitüübid ei pakkunud meie inseneridele lihtsalt huvi.

„Kõige paremaks“ tegi Pz-III H ja J seeria kaks asjaolu: uus 50-mm kahur KwK-38 ja 50 mm paksune esisoomus. Algul läks ka H-seeria tootmisle saksa tankide jaoks tavalise 30-mm esisoomusega, kuid hiljem keevitati selle ette lisaks 30-mm soomusplaat, tänu millele sai tanki soomuskate ees 60 mm paksuseks. Aga see tähendas, et sellisel viisil soomustatud Pz-III muutus mürsukindla soomusega tankiks – meie 45-mm tankitõrjekahuri suutis seda läbistada vaid eriti soodsatel asjaoludel 100 m kauguselt, mis polnud lahingus mitte alati võimalik ja oli surmavalt ohtlik.

Muideks, ärme unustame, et tank lahinguväljal pole tramm rööbastel. Liigendatud maastikul liikudes võis Pz-III sageli sattuda tankitõrjekahuri ette oma kõrge küljega või torniga, mis olid kaitstud ainult 30-mm soomusega. Sellest aga (kordame seda veel üks kord) lasksid kõik meie kerged tankid ja kahuritega soomusautod kahuri 20K mürsuga kilomeetri kauguselt läbi. Nii et Pz-III H ja J seeria tanki soomuse „mürsukindlusest“ rääkimine oli kerge liialdus.

Kõige paremaid ei saa olla palju. Näiteks polnud Wehrmachti 3. tankigrupis ühtegi sellist tanki. 4. TG-s oli 602-st tankist ainult 71 Pz-III.

1. TG-s võis **häid keskmisi tanke** Pz-III H ja J seeriast olla **255 tükki**. See ebaselge formuleering – „võis olla“ – on seotud sellega, et autorile teadaolevates teatmikes on näidatud ainult „kolmede“ arv, mis olid relvastatud uue 50-mm kahuriga. Vaat neid tanke oligi 1. TG-s 255 tükki. Kuid asi on selles, et selle kahuriga relvastati ümber ka vanemate seeriatega (E, F, G) 30-mm esisoomusega tanke. Seega kui me oletame, et kõik 255 50-mm kahuriga Pz-III-d olid ka mürsukindla esisoomusega, suurendame me sellega lõuna sõjatandril sõdivate saksa tankide tegelikku kvaliteeditaset.

Edelarine mehkorpustes kuulusid **heade keskmiste tankide** kategooriasse **555** T-34 tanki. Veel **50** T-34 oli Lõunarinde 2. MK koosseisus Kišinjovi juures.

Nagu me näeme, polnud ka Punaarmee „kõige paremaid“ palju. Ainult kaks korda rohkem kui sakslastel. Kuid ka seda on väga palju, kui võtta arvesse **absoluutset ülekaalu** taktikalis-tehnilistes andmetes.

**Tabel 4**

Tankid	Kaal t	Mootori võimsus h.j	Soomus mm ees/kül	Kiirus km/h	Käiguvaru km	Kahuri kaliiber mm	Hävitamise distants m
Pz-III J	21,6	300	50/30	40	145	50	peaaegu 0
T-34	28,5	500 diisel	45/40	50	300	76	1000

Kõigis peamistes näitajates – liikuvus, soomuskaitse, relvastus – ületas T-34 1941.a. juunis selle aja parimat saksa tanki Pz-III J seeriast.

Pikatoruline 76-mm kahur F-34 läbistas kõige paremini kaitstud saksa tankide (Pz-III J-seeria, Pz-IV F-seeria) esisoomuse 1000-1200 meetriselt distantsilt. Samal ajal ei suutnud **ÜKSKI** Wehrmachti tank läbistada T-34 soomust isegi 500 meetriselt distantsilt. Tulistades äärmiselt väikestelt distantsidelt (100-300 m) võis parim saksa 50-mm tankikahur KwK-38 teoreetiliselt läbistada 45-50 mm soomuse. Ent kuigi tanki T-34 soomusplaat oli „kõigest“ 45 mm paksune (valatud tornil oli soomuse paksus 52 mm), asetses see suure kaldenurga all (40-60 kraadi ees ja külgedel), mis juba puht geomeetriselt suurendas soomuse paksust kuni 60-65 millimeetrini. Praktiliselt aga kutsus selline soomuse kalle peaaegu alati esile soomust-läbistava mürsu rikošeti.

Tanki T-34 esisoomust sai saksa 50-mm kahur läbistada ainult spetsiaalse alakaliibrise volframist südamikuga mürsuga (soomustlähistavus oli kuni 65 mm 300 m kaugusel), kuid volframi defitsiidi tõttu olid sellised mürsud suured haruldused.

Tänu laiadele (550 mm) roomikutele oli T-34 pinnase erisurve ainult 0,72 kg/cm<sup>2</sup> (saksa Pz-III tankil 0,9-1,0 kg/cm<sup>2</sup>), ehkki ta kaalus 6-7 tonni rohkem kui kõige raskem saksa tank. Sellest tulenes ka palju parem läbivus teedeta maastikul, poris ja lumes.

Ning lõpuks T-34 peamine „saladus“: kompaktne ja väga võimas diiselmootor. Isegi omades näidistena tuhandete hõivatud nõukogude tankide mootoreid, ei suutnud mahajäänud saksa tööstus luua midagi samaväärset. Saksamaa alustas ja ka lõpetas sõja „kergeisüttivate“ bensiinimootoritega tankidega. Kuid diisel polnud ainult suhteline tulekindlus. See oli ka madal kütusekulu, mis lubas T-34-l läbida ühe tankimisega rohkem kui 300 km, mis vastas vahemaale Lvovist Radomini, Krakovini, Košitseni. Ning lisaks kõigele sellele arendas see väga raske (saksa standartite kohaselt) masin suuremat kiirust kui kõige kergem ja kiirem saksa Pz-II.

Kõik need arutlused pole sugugi abstraktne teoretiseerimine. Saksa „praktikute“ (kindralid Guderian, Blumentritt, Hoth, Schneider) memuaaridest pole raske leida paljusid tunnistusi selle šoki kohta, mis tabas Wehrmachti pärast uute nõukogude tankidega kohtumist:

*„...1941. aastal olid need tankid olemasolevate seas kõige võimsamad... tankid T-34 läbisid nagu muuseas 7.jalaväediviisi lahingukorra, jõudsid suurtükkiväe positsioonideni ja sõna otseses mõttes lõmastasid seal asuvad relvad... meie tankitõrjekahurid osutasid vene T-34 tankide vastu jõuetuks... algas paanika...“*

Need on memuaarid, nii öelda ilukirjandus. Aga siin on tõsine dokument: „Instruktsioon kõikidele Idarindel olevatele vägedele meie tankide võitluse kohta vene T-34-ga“. See anti välja 26. mail 1942. aastal Wehrmachti mobiilsete vägede (Schnellen Truppen) juhatuse poolt. Vaat millega väejuhatuse oma sõdureid „rõõmustas“:

*„...Tank T-34 on meie Pz-III ja Pz-IV tankidest kiirem, parema manööverdusvõimega ja tal on parem läbivus väljaspool teid. Tema 7,62-cm kahuri soomustlähistav toime ületab meie 5- ja 7,5-cm kahurite oma. Kalduasestevate soomusplaatide õnnestunud asetus suurendab rikošeti võimalust... Võitlus T-34-ga meie 5-cm kahuri KwK-38 abil on võimalik ainult väga väikestelt distantsidelt, tulistades tanki küljelt või tagant... on vajalik tulistada nii, et mürsk tabaks soomuse pinda perpendikulaarselt...“*

Suurepärase instruktsioon! Täiesti täpne ja tõepärane. Nagu me ülalpool juba märkisime, ei andnud T-34 kalduasesteva küljesoomuse tulistamine KwK-38 poolt ka 300 meetrit alati tulemusi. Vaja oli tabada soomust ristiasendist.

Kuid instruktsioonis (vaatamata kiidetud saksa täpsusele ja punktuaalsusele) polnud ühtegi sõna selle kohta, kuidas siis viia saksa tanki toru sellisesse asendisse? Kui käepärast pole rasket transpordihelikopterit, jääb üle ainult üks võimalus: sõita järsu künka otsa (mille kalle on vähemalt 40 kraadi) ning paluda siis nõukogude tanki meeskonda sõita lähemale ja pöörata end tagaotsaga künka suunas. Jaa, ilmselgelt mitte „heast elust“ ei saanud saksa väejuhatuse oma vägedesse selliseid „instruktsioone“...

Olles konstrueerinud selliste omadustega tanki, võis kergesti sattuda edust peapööritusse. Kuid mitte asjata ei hoiatanud seltsimees Stalin veel 5. mail 1941.a. sõjaväeakadeemiade lõpetajaid: *„...riigid hakkavad, kui nad sulgevad silmad puudujääkidele, innustuvad liialt oma edusammudest, jäävad loorberitele puhkama...“*

Seepärast ei piirdunud meil hoopiski T-34 seeriatootmisega, vaid võeti samal päeval 19. detsembril 1939.a sama määrusega (Nr.443/ss) Punaarmee relvastusse **raske tank KV-1**.

Kui T-34 tanki võis veel kuidagi (ehkki suurte mõõndustega) võrrelda selle aja parima saksa tanki Pz-III-ga J-seeriast, siis kohutavat 48-tonnist monstrumit KV-d ei saa võrrelda ühegi saksa tankiga.

Esisoomus paksusega 95-mm ja küljesoomus 75-mm tegid selle Wehrmachti tankidele ja parimatele 50-mm tankitõrjekahuritele absoluutselt haavamatuks. Forsseeritud diisel B-2k arendas võimsust 600 hj, mis lubas terasgigandil liikuda maanteel kiirusega (35 km/h), mis jäi ainult veidi alla saksa kergetankide kiirusele. Samasugune kui T-34-l 76-mm Grabini kahur F-34 võis 1941. aasta suvel hävitada igasuguseid saksa tanke igalt distantilt iga nurga alt – just nagu õppesihthärke. Tundub uskumatu, kuid nõukogude rasketank ületas oma vastaseid isegi läbivuselt (pinnase erisurve kõigest 0,77 kg/cm<sup>2</sup>).

Nagu võib järeldada F.Halderi sõjapäeviku järgi, saksa kindralid algul isegi ei uskunud selliste parameetritega tanki olemasolusse. See-eest saksa sõduritel kadusid kahtlused õige kähku. „*Meie tankide, eriti KV, ilmumisel paneb jalavägi jooksu ja ka tankid ei võta lahingut vastu... KV tankid viivad vaenlase segadusse ning kõikidel juhtudel tema tankid taganesid*“ – see lõik on 15.MK 10.tankidiviisi 1941.a. juuni lahinguaruandest.

Ka päikesel on plekid ning ka meie KV polnud ilma ühegi puuduseta „superrelv“. See polnud sugugi juhuslik, et sõja lõpuks oli neid tanke rindel praktiliselt võimatu leida.

50-tonnise gigandi peamiseks hädaks oli nõrk ja ebakindel transmissioon (mis oli üks-ühele mahakopeeritud ameerika viieteistkümne aasta vanusel A-23 tankilt). Alles pärast seda, kui 1942. aasta lõpus lasti seeriatootmisse modifikatsioon KV-1C, millel oli uus käigukast ja mille kaalu oli alandatud 42,5 tonnini, avanes sellel tankil nn „teine hingamine“.

„*Ahhaa! Vaat mispärast jõudsid Moskvan, - hüüatab taiplik lugeja, - KV transmissioon oli paha!*“ Ärme kiirustame järeldustega. Selleks ongi tankivägedes peale tankide ka komandörid, et iga tanki kasutamisel arvestataks ka tema tugevaid ja nõrku külgi. Loomulikult ei pidanud kõik KV-d vastu sellele „ringrajasõidule“, mille korraldasid oma mehkorpustele Edelarinde juhid (edaspidi räägime me sellest lähemalt). Seal aga, kus rasket tanki kasutati mõistuspäraselt talle otseselt ettenähtud ülesannete lahendamiseks, avas ta kõik oma tohutud lahingulised võimalused. KV-de fenomenaalsetest saavutustest on palju kirjutatud. Meie piirdume siinkohal ainult kahe episoodi kirjeldamisega selle kuulsusrikkast lahinguteest.

Endine Wehrmachti 41.tankikorpuse komandör kindral Reinhardt kirjutab:

„...*me tulistasime nende vene teraskoletiste pihta kolmest suunast, kuid kõik oli asjatu... Pärast pikka lahingut tuli meil taganeda, et vältida täielikku hävingut. Vene gigandid tulid aina lähemale ja lähemale. Üks neist lähenes meie tankile, mis oli lootusetult soosse kinni jäänud (kerge saksa tank jäi sisse, aga raske KV „lähenes“... – M.S). Ilma vähimagi kõhkluseta sõitis see must koletis meie tankile otsa ja pressis selle oma roomikutega mudasse. Sel momendil saabusid meie 150-mm välihaubits... Suurtükiväelased avasid tema pihta otsesihhimisega tule ja tabasid – nagu oleks välku löönud. Tank jäi seisma... Äkki kisas keegi suurtükimeeskonnast hüsteeriliselt: „Ta hakkas jälle liikuma!“ Tõesti, tank ärkas ellu ja hakkas suurtükile lähenema. Veel üks minut ja metalselt läikivad tankiroomikud pressisid haubitsa nagu mänguasja maasse...“*

19. augustil 1941.a jäi nõukogude 1.TD (sellesama, mille polaarjoonetagusest rännakust algaski meie jutustus) 1.tankipolgu 1.tankipataljoni kuuluv KV tank Nr.864 varitsusse Luuga-Gatšina maantee juurde. Tankikomandör oli vanemleitnant Zinovi Kolobanov. Seal toimuski üheainsa KV kohtumine neljakümnest saksa tankist koosneva kolonniga. Kui see enneolematu lahing lõppes, põlesid väljal 22 saksa tanki, aga meie KV, mis oli saanud 156 vaenlase mürsu otsetabamust, naases oma diviisi asukohta.

Muidugi ei saa parimatest parimate saavutused kunagi keskmiseks statistiliseks normiks. Just seepärast ei panegi autor ette korrutada Edelarinde koosseisus olevate raskete KV tankide arvu (aga neid oli kokku **278 tanki**) 22-ga ja võrrelda siis saadud tulemust Wehrmachti 1.TG koosseisus olevate tankide arvuga. Sõjas ei käi asjad niimoodi. Ning ka sellist kogust korras tanke (6116 tk) polnud kõigis Wehrmachti väeosades (Brestist Prantsusmaal Normandias kuni Brestini Valgevenes) kokku. Seepärast piirdume sellest peatükist kokkuvõtteid tehes lihtsa ja üsnagi põhjendatud järeldusega: **Edelarinde koosseisu kuuluvatel mehkorpustel oli Wehrmachti 1.Tankigrupi suhtes mitmekordne ülekaal tankides ja absoluutne ülekaal tankide kvaliteedis.**

Kui seda gigantset tankihordi oleks vaid minimaalselt arukalt juhitud, oleks Lääne-Ukrainas toimunud tankide kohtumislahing saanud lõppeda ainult ühe tulemusega – Punaarmee mehkorpused oleksid Kleisti tankigrupi lihtsalt lõmastanud ning pihuks ja põrmuks löönud.

Nagu tarakani.

Praktikas nii juhtuski. **Ainult vastupidi!**